

УДК 378. 147

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-3\(33\)-1480-1495](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-3(33)-1480-1495)

Толочко Світлана Вікторівна доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії позашкільної освіти Інституту проблем виховання, Національна академія педагогічних наук України, м. Київ, тел.: (044) 455-53-38, <https://orcid.org/0000-0002-9262-2311>

НАВЧАЛЬНО- Й НАУКОВО-МЕТОДИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ ЗЗСО ПІД ЧАС ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

Анотація. У статті розглянуто сутність і значення навчально- й науково-методичної компетентності вчителів української мови і літератури закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) у контексті формування їхньої професійної майстерності. Визначено основні компоненти компетентності, включаючи знання сучасних освітніх технологій, володіння методиками викладання, науково-дослідницьку діяльність, здатність до інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в освітній процес. Окреслено основні напрями вдосконалення навчально-методичної компетентності, зокрема через участь у курсах підвищення кваліфікації, професійних семінарах, конференціях, а також використання інноваційних методик навчання. Визначено роль інтерактивних технологій, проєктного навчання та дистанційних платформ у підвищенні ефективності викладання. Науково-методична компетентність вчителів аналізується з огляду на їхню дослідницьку діяльність, публікаційну активність, розробку авторських методичних матеріалів та участь у професійних спільнотах. Указано на значення співпраці між вчителями, створення професійних мереж, наставництва та обміну досвідом у підвищенні їхньої кваліфікації. Розглянуто шляхи створення сприятливого освітнього середовища для професійного розвитку педагогів, що включає мотивацію до самовдосконалення, організацію командної роботи та впровадження системи внутрішньої методичної підтримки у закладах освіти.

Зроблено висновок, що комплексний підхід до вдосконалення навчально- й науково-методичної компетентності вчителів сприяє підвищенню якості навчального процесу, розвитку педагогічної майстерності та формуванню конкурентоспроможних спеціалістів у галузі освіти. Наголошено на важливості формування у педагогів здатності до критичного мислення, рефлексії та гнучкого адаптування до освітніх змін. Запропо-

новано практичні рекомендації щодо ефективного використання освітніх ресурсів та розвитку власної методичної бази, що сприятиме вдосконаленню професійної діяльності вчителів.

Ключові слова: учителі української мови і літератури, заклади загальної середньої освіти, фахова підготовка, професійний розвиток, професійна майстерність, навчально- і науково-методична компетентність.

Tolochko Svitlana Viktorivna Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, chief researcher of the laboratory of extracurricular education Institute of Problems on Education of the NAES of Ukraine, Kyiv, tel.: (044) 455-53-38, <https://orcid.org/0000-0002-9262-2311>

EDUCATIONAL AND SCIENTIFIC-METHODICAL COMPETENCE OF TEACHERS OF THE UKRAINIAN LANGUAGE AND LITERATURE IN THE GSCI DURING THE FORMATION OF PROFESSIONAL SKILLS

Abstract. The article deals with the essence and significance of the educational and scientific-methodological competence of teachers of the Ukrainian language and literature of general secondary education institutions (GSEIs) in the context of their professional development. The main components of competence are identified, including knowledge of modern educational technologies, mastery of teaching methods, research activities, and the ability to integrate information and communication technologies (ICT) into the educational process. The main directions of improving teaching and methodological competence are outlined, in particular through participation in advanced training courses, professional seminars, conferences, as well as the use of innovative teaching methods. The role of interactive technologies, project-based learning, and distance learning platforms in improving teaching effectiveness is determined. The scientific and methodological competence of teachers is analyzed in terms of their research activities, publication activity, development of author's methodological materials, and participation in professional communities. The importance of cooperation between teachers, the creation of professional networks, mentoring and exchange of experience in improving their qualifications is emphasized. The ways of creating a favorable educational environment for the professional development of teachers, including motivation for self-improvement, organization of teamwork and implementation of a system of internal methodological support in educational institutions are considered. It is concluded that an integrated approach to improving the educational and scientific-methodological competence of teachers contributes to improving the

quality of the educational process, developing pedagogical skills and forming competitive specialists in the field of education. The importance of developing teachers' ability to think critically, reflect and adapt flexibly to educational changes is emphasized. Practical recommendations for the effective use of educational resources and the development of their own methodological base are proposed, which will help to improve the professional activities of teachers.

Keywords: teachers of the Ukrainian language and literature, general secondary education institutions, professional training, professional development, professional skills, educational and scientific and methodological competence.

Постановка проблеми. Сучасні освітні реформи в Україні висувають нові вимоги до професійної підготовки вчителів, зокрема до вчителів української мови і літератури в закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО). Одна з важливих складових цього процесу – формування навчально- й науково-методичної компетентності педагогів, яка є необхідною умовою для забезпечення високої якості навчання та розвитку професійної майстерності. Навчально-методична компетентність включає в себе здатність вчителя ефективно використовувати різноманітні методи і прийоми навчання, а також уміння інтегрувати наукові підходи та інноваційні технології в навчальний процес. Науково-методична компетентність зі свого боку передбачає глибоке розуміння педагогічних принципів, вміння застосовувати наукові дослідження для вдосконалення викладання та розвитку творчих і критичних навичок здобувачів освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність дослідження обумовлена необхідністю формування вчителями української мови і літератури науково-методичних знань та умінь, які дозволяють не лише передавати знання учням, а й створювати умови для розвитку їхнього творчого потенціалу, критичного мислення та особистісного зростання. Ураховуючи швидкий розвиток інформаційних технологій, інноваційних методик і нових педагогічних підходів, підвищення рівня навчально-методичної компетентності стає важливим аспектом професійної підготовки вчителів, здатних працювати в умовах швидко змінюваного освітнього середовища.

Формування навчально- та науково-методичної компетентності вчителів української мови і літератури є актуальним напрямом педагогічних досліджень, що знаходить відображення у працях вітчизняних науковців. У статті Р. Дубровського та І. Комінярської [1] розглянуто ключові маркери професійної компетентності вчителя української мови та літератури, що включають знання сучасних методик навчання, здатність до інтеграції цифрових технологій, володіння комунікативними навичками та

критичним мисленням. Підкреслено, що професійна компетентність вчителя ґрунтується на його методичній та науково-дослідницькій діяльності, що сприяє підвищенню якості освітнього процесу. Л. Коваленко [2] аналізує процес розвитку професійної компетентності вчителів у системі післядипломної освіти. Дослідниця зазначає, що ефективно підвищення кваліфікації можливе за умови впровадження практико-орієнтованих курсів, активного використання дистанційного навчання та наставництва. Методичний путівник Нової української школи [3] є узагальненням науково-практичних матеріалів, що містять сучасні підходи до мовно-літературної освіти. Автори наголошують на важливості компетентнісного підходу, використання проєктного навчання та застосування ІКТ для підвищення ефективності викладання української мови та літератури.

В. Сидоренко [4] досліджує науково-методичну діяльність вчителя, зазначаючи, що вона передбачає постійний розвиток педагогічної майстерності, впровадження авторських методичних розробок, аналіз результатів навчальної діяльності та розширення методологічної бази. Наші попередні дослідження [5, 6] присвячені питанням формування методичної та науково-методичної компетентності викладачів. У дисертації [5] обґрунтовано необхідність розвитку методичної компетентності через рефлексивний підхід, проблемне навчання та співпрацю між педагогами. У докторській дисертації [6] поглиблено цей підхід, зосереджуючись на особливостях післядипломної педагогічної освіти, підкреслюючи значущість наставництва, дослідницької діяльності та залучення педагогів до професійних спільнот. Окрім того, розглядається роль викладача-інноватора, який застосовує студентоцентроване навчання та інтерактивні методи [7].

Н. Авшенюк, Г. Товканець та ін. [9] у колективній монографії досліджують універсальні навички ХХІ століття, необхідні для успішної професійної діяльності педагогів. Автори наголошують на важливості креативного мислення, цифрової грамотності, адаптивності та здатності до безперервного навчання. Ці навички є ключовими компонентами навчально- та науково-методичної компетентності вчителя української мови і літератури.

Аналіз літератури засвідчує, що формування навчально- й науково-методичної компетентності вчителів української мови та літератури є багатовимірним процесом, що передбачає постійне професійне зростання, інтеграцію сучасних методик навчання та активну участь у науково-методичній діяльності.

Мета статті є визначення основних компонентів навчально- й науково-методичної компетентності вчителів української мови і літератури, а також виявлення шляхів їхнього вдосконалення в процесі формування профе-

сійної майстерності. Завданнями дослідження є аналіз теоретичних аспектів компетентності вчителів, вивчення сучасних підходів до її формування та пропонування практичних рекомендацій щодо розвитку педагогічної майстерності вчителів через удосконалення навчально-методичних навичок.

Виклад основного матеріалу. Методологічною основою дослідження є аналіз сучасних теорій педагогічної компетентності, науково-методичних підходів та технологій навчання. Результати цього дослідження можуть сприяти покращенню ефективності навчально-виховного процесу та підвищенню якості освіти в ЗЗСО. Навчально- й науково-методична компетентність учителів української мови і літератури є важливими складниками професійної майстерності педагогів, що забезпечує високу якість навчання й розвитку здобувачів освіти. Ці компетентності відображають здатність педагога ефективно використовувати методичні прийоми й технології, що відповідають сучасним вимогам освіти, а також інтегрувати наукові підходи для вдосконалення педагогічного процесу. Формування навчально- й науково-методичної компетентності передбачає постійну адаптацію до нових викликів освітнього середовища, яке постійно змінюється, зокрема в умовах глобалізації та розвитку цифрових технологій.

Навчально-методична компетентність вчителя є сукупністю знань, умінь і навичок, які дозволяють педагогам ефективно організовувати освітній процес, створювати умови для розвитку учнів, упроваджувати новітні педагогічні технології. Вона включає в себе як теоретичні знання з предмета, так і практичні навички використання різних методів і прийомів навчання. Важливими складовими навчально-методичної компетентності є низка таких. *Знання сучасних педагогічних технологій і методик навчання, а саме:* здатність обирати найбільш ефективні підходи в навчанні української мови та літератури з урахуванням індивідуальних особливостей здобувачів освіти. *Уміння створювати навчально-методичні матеріали* включають здатність розробляти навчальні плани, програми, завдання та інші матеріали, що відповідають сучасним вимогам. *Здатність використовувати інноваційні технології* передбачають інтеграцію сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в освітній процес для підвищення його ефективності.

Науково-методична компетентність вчителя визначається як здатність педагогів застосовувати наукові підходи та дослідження в організації навчального процесу. Вона передбачає вміння адаптувати наукові досягнення для практичного використання в класі, що дозволяє забезпечити високу якість освіти. Науково-методична компетентність включає такі складники. *Знання основ наукових досліджень у галузі педагогіки та психології* включають уміння використовувати наукові праці

для вдосконалення педагогічних практик. Педагогічні дослідження та інновації ототожені зі здатністю проводити експериментальні дослідження, застосовувати нові методи та стратегії для підвищення якості навчання. Критичний аналіз та оцінка результатів навчання пов'язані зі здатністю проводити аналіз ефективності освітнього процесу на основі наукових досліджень і власного досвіду.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика навчально- й науково-методичної компетентності вчителів української мови і літератури ЗЗСО

Критерії	Навчально-методична компетентність	Науково-методична компетентність
Зміст компетентності	Уміння застосовувати ефективні методи і технології навчання, створювати навчальні матеріали.	Уміння інтегрувати наукові підходи й дослідження в освітній процес.
Основні складові	Знання сучасних педагогічних технологій. Уміння використовувати методи навчання.	Знання наукових досліджень у педагогіці та психології. Здатність проводити педагогічні дослідження.
Мета	Підвищення ефективності навчання через використання методичних підходів.	Удосконалення навчання за рахунок застосування наукових принципів та інновацій.
Фокус	Практичні навички для реалізації освітнього процесу щодо навчання предметів.	Теоретичні знання для вдосконалення педагогічної діяльності на основі наукових досліджень.
Інструменти та методи	Використання методів активного навчання. Створення навчальних програм, планів, тестів, завдань.	Аналіз наукових праць. Використання наукових моделей для покращення навчання, викладання.
Роль у професійному розвитку	Важлива для розвитку педагогічних вмінь і здатності до інтерактивної взаємодії зі здобувачами освіти.	Важлива для наукового підходу до педагогічної діяльності та постійного самовдосконалення.
Вплив на освітній процес	Впливає на ефективність навчання та виховання здобувачів освіти через методичну організацію процесу.	Впливає на якість навчання через упровадження наукових інновацій і підвищення педагогічної культури, майстерності.
Приклади застосування	Розроблення методичних рекомендацій, тренінгів для педагогів, використання мультимедійних засобів.	Вивчення та застосування сучасних наукових досліджень для вдосконалення методик викладання.
Рівень використання	Оперативний, повсякденний у процесі навчання.	Стратегічний, довготривалий у контексті постійного професійного розвитку.

Вивчення досвіду інших країн дозволяє значно розширити уявлення про методи і технології формування професійної компетентності вчителів. У багатьох європейських та азійських країнах акцент робиться на інтеграцію між наукою та освітою, застосування міждисциплінарних підходів до педагогічної діяльності. Наприклад, як стверджує колектив авторів на чолі з Н.Авшенюк [9], у країнах Європейського Союзу активно використовуються моделі професійного розвитку вчителів, що передбачають участь у постійних тренінгах, наукових конференціях і практичних семінарах. Також важливою складовою є підтримка автономії вчителів у виборі методик і методів роботи, що сприяє розвитку їхньої креативності й ініціативи. Загалом теоретичні аспекти навчально- й науково-методичної компетентності вчителів визначають її важливість як складової професійної майстерності педагогів, що забезпечує успішний навчальний процес та ефективне викладання предмету. Вони також указують на необхідність постійного розвитку й удосконалення цієї компетентності для адаптації до змінюваних умов освітнього середовища. Формування навчально- й науково-методичної компетентності вчителів є важливим етапом у процесі розвитку професійної майстерності педагогів. Оскільки сучасний освітній процес вимагає інтеграції різноманітних знань і умінь, педагогічна діяльність вчителя повинна бути гнучкою та орієнтованою на потреби учнів, а також на впровадження нових підходів до навчання. У цьому контексті існує кілька основних шляхів, які сприяють розвитку навчально-методичної та науково-методичної компетентності вчителів української мови і літератури.

1. Підвищення кваліфікації та професійний розвиток учителів.

Одним із основних шляхів формування навчально-методичної компетентності є постійне вдосконалення професійних знань вчителів через курси підвищення кваліфікації, тренінги, семінари, педагогічні майстер-класи й інші форми професійного розвитку. Зокрема, сучасні педагогічні тренінги орієнтовані на застосування інноваційних методів і технологій в освітньому процесі, які дозволяють учителям створювати нові умови для успішного засвоєння здобувачами освіти матеріалу. Крім того, участь у таких заходах сприяє розвитку педагогів як науково-методичних лідерів, які можуть інтегрувати наукові підходи у свою фахову діяльність.

Інтермедійні програми підвищення кваліфікації. Участь у програмах, які забезпечують ґрунтовне розуміння новітніх досягнень педагогічної науки, допомагає вчителям застосовувати найсучасніші наукові методи та адаптувати їх до навчального процесу.

Педагогічні обміни та міжнародні програми. Можливість ознайомлення з міжнародним досвідом підвищує рівень науково-методичної компе-

тентності, зокрема через обмін ідеями щодо викладання української мови і літератури.

2. Розвиток рефлексивних навичок педагогів. Важливим напрямом є розвиток рефлексивних навичок учителів, що дозволяє їм критично аналізувати свою педагогічну діяльність і виявляти шляхи для її покращення. Здатність до рефлексії дає можливість вчителям оцінювати ефективність методів і підходів, що використовуються на уроках, а також робити коригування у навчальному процесі для досягнення кращих результатів. Рефлексивна практика вимагає від педагогів постійного самовдосконалення та готовності адаптувати нові ідеї і підходи до навчання, що відповідають потребам учнів і сучасним вимогам освіти.

Психолого-педагогічні тренінги. Ці тренінги допомагають вчителям розвивати здатність до саморефлексії, що є важливим для удосконалення власної педагогічної практики.

Супервізія та коучинг. Спільна робота з колегами та спеціалістами у рамках супервізійних зустрічей сприяє розвитку рефлексивного мислення та дозволяє зібрати зворотний зв'язок для подальшого вдосконалення педагогічної діяльності.

3. Упровадження інноваційних технологій в освітній процес. Інтеграція сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в освітній процес є важливим аспектом розвитку як навчально-методичної, так і науково-методичної компетентності. Учителі повинні вміти використовувати різноманітні цифрові інструменти для організації навчання, що дозволяють не тільки підвищити ефективність уроків, а й створюють умови для самостійної роботи учнів.

Використання мультимедійних матеріалів та онлайн-платформ. Застосування таких інструментів, як електронні підручники, інтерактивні дошки, відеоуроки, дозволяє вчителям збагачувати освітній процес та робити його більш доступним й ефективним.

Цифрові інструменти для оцінювання. Учителі використовують програмне забезпечення для створення тестів, оцінювання учнів і аналізу їхнього прогресу, що також є складовою науково-методичної компетентності.

4. Розроблення науково-методичних матеріалів і досліджень. Одним із важливих аспектів формування науково-методичної компетентності є вміння вчителів розробляти власні науково-методичні матеріали, що базуються на наукових дослідженнях у галузі педагогіки, психології та мовознавства. Участь у наукових дослідженнях дозволяє педагогам обґрунтовувати свої методичні підходи, використовувати результати досліджень для покращення навчального процесу та ділитися своїми напрацюваннями з іншими педагогами через публікації й науково-методичні конференції.

Науково-педагогічні дослідження. Учителі можуть брати участь у дослідженнях з вивчення ефективності навчальних методів, що дозволяє покращувати їхнє застосування в практиці.

Методичні розробки й публікації. Педагоги мають можливість поділитися власним досвідом через публікації в педагогічних журналах, що сприяє розвитку науково-методичної діяльності.

5. Використання колективної роботи та обміну досвідом. Важливим методом формування як навчально-методичної, так і науково-методичної компетентності є спільна діяльність вчителів у межах педагогічних колективів, участь у науково-методичних об'єднаннях, а також обмін досвідом між колегами. Це дозволяє педагогам отримувати нові ідеї й поради від колег, що значно підвищує їхню професійну компетентність.

Педагогічні ради й обговорення. Участь у таких заходах дає можливість вчителям поділитися своїм досвідом, обговорити методи навчання й підходи до розвитку здобувачів освіти

Колективні методичні розробки. Спільна робота над методичними розробками та навчальними матеріалами дозволяє вчителям не лише покращувати свої навички, а й інтегрувати нові наукові ідеї у викладання.

Оцінювання ефективності формування навчально- й науково-методичної компетентності є важливою складовою процесу професійного розвитку вчителів, адже воно дозволяє не тільки визначити рівень досягнутих результатів, а й сприяє коригуванню педагогічних підходів та покращенню якості освітнього процесу. Оцінка повинна враховувати різноманітні аспекти розвитку компетентностей, від практичних умінь до наукового осмислення педагогічної діяльності.

Оцінка навчально-методичної компетентності вчителя української мови і літератури здійснюється через кілька основних критеріїв, що включають такі.

1. *Застосування методичних підходів у навчанні.* Важливим аспектом є вміння педагога ефективно застосовувати різноманітні методи навчання відповідно до потреб школярів. Це включає як традиційні методи (лекції, семінари, практичні заняття), так і інноваційні технології, такі як проєктне навчання, активні методи, використання ІКТ. Оцінка здійснюється за параметрами: різноманітність методичних підходів; спільна робота з учнями в малих групах; використання інтерактивних методів і диференціація навчання.

2. *Розроблення та використання навчальних матеріалів.* Оцінюється здатність учителя створювати та адаптувати навчальні плани, підручники, робочі зошити та інші навчальні ресурси відповідно до навчальних стандартів. Зокрема, важливими є матеріали, які стимулюють активне

мислення учнів, заохочують до критичного осмислення матеріалу. Ключові показники: адаптація матеріалів до конкретних умов навчання; використання мультимедійних і електронних ресурсів; оновлення матеріалів відповідно до нових досягнень у науці.

3. Оцінка рівня знань учнів. Оцінка ефективності навчання через підсумкові роботи, тести, проектні завдання та інші форми контролю. Важливим є не лише рівень знань, але й розвиток аналітичного мислення, творчих здібностей учнів. Параметри оцінки: якість тестів і завдань; урахування індивідуальних досягнень учнів; включення елементів рефлексії в процес оцінювання.

Оцінка науково-методичної компетентності вчителя української мови і літератури передбачає уміння застосовувати наукові підходи для вдосконалення освітнього процесу. Оцінка цієї компетентності здійснюється через декілька основних напрямів.

1. Інтеграція наукових досліджень в освітній процес. Оцінка здатності вчителя інтегрувати наукові розробки, дослідження в галузі педагогіки, психології, лінгвістики та літературознавства в свою методичну діяльність. Це дозволяє підвищити якість освітнього процесу та застосовувати найновіші наукові досягнення. Ключові показники: використання новітніх наукових праць у підготовці навчальних планів і програм; проведення наукових досліджень для вдосконалення педагогічної практики; створення науково обґрунтованих методичних рекомендацій.

2. Розвиток науково-методичних матеріалів. Важливим показником є здатність учителя створювати науково-методичні матеріали, що мають практичну цінність для освітнього процесу. Це можуть бути монографії, статті, науково-методичні посібники, які використовуються в освітньому процесі. Параметри оцінки: публікації в наукових журналах, участь у наукових конференціях; розроблення авторських науково-методичних посібників; упровадження результатів наукових досліджень у практику.

3. Застосування досліджень у педагогічній діяльності. Учитель повинен бути здатний адаптувати та застосовувати результати наукових досліджень у своєму викладанні для покращення якості навчання. Це включає вивчення результатів наукових експериментів і застосування нових методів. Оцінка здійснюється через проведення низки заходів: упровадження результатів досліджень в освітній процес; використання сучасних наукових підходів для підвищення ефективності навчання; участь у науково-педагогічних експериментах та їхня результативність.

Процес оцінювання ефективності формування навчально- й науково-методичної компетентності є комплексним і включає кілька методів.

1. *Самооцінка й самоаналіз.* Педагоги повинні вміти оцінювати власну педагогічну діяльність і аналізувати ефективність застосованих методів. Це дозволяє коригувати підходи до навчання та покращувати результативність роботи. Доцільним є використання педагогічного журналу для аналізу методів і результатів, а також проведення рефлексійних сесій за участю колег.

2. *Зовнішнє оцінювання.* Оцінка може здійснюватися як внутрішніми, так і зовнішніми експертами. Це включає оцінку через атестацію вчителів, участь у конкурсах професійної майстерності, наукових конференціях тощо.

3. *Зворотний зв'язок від учнів.* Важливим елементом є оцінка роботи вчителя через зворотний зв'язок від учнів. Це може бути через анонімні анкети, опитування, збирання відгуків від учнів та батьків. Аналіз результатів анкетувань і опитувань.

Удосконалення навчально- й науково-методичної компетентності вчителів української мови і літератури є одним із ключових аспектів розвитку освітньої системи в Україні. Це сприяє підвищенню професійної майстерності педагогів, збагаченню освітнього процесу, що дозволяє забезпечити високий рівень навчання й виховання учнів. Для досягнення цих цілей необхідно зосередити увагу на кількох важливих напрямках удосконалення компетентності вчителів.

Підвищення кваліфікації вчителів є необхідною умовою для покращення їхніх навчально-методичних і науково-методичних знань. Зважаючи на швидкі зміни в освітній галузі, постійне вдосконалення фахових навичок дозволяє педагогам бути в курсі новітніх методик, педагогічних підходів і наукових досягнень.

Професійні курси й семінари. Різноманітні курси й семінари, організовані на базі закладів післядипломної освіти, університетів та науково-методичних центрів, повинні сприяти розширенню науково-методичних знань педагогів. Важливо проводити тренінги, які охоплюють новітні методи викладання, технології дистанційного навчання, інтеграцію ІКТ у процес навчання. Ключові аспекти: курси за спеціальностями, що пов'язані із сучасними технологіями викладання; семінари, що висвітлюють актуальні проблеми викладання української мови і літератури; міжнародні стажування, участь у наукових конференціях.

Участь у науково-методичних заходах. Педагоги повинні активно брати участь у науково-методичних заходах, таких як конференції, круглі столи, науково-практичні семінари. Це дозволяє не лише обмінюватися досвідом, а й знаходити нові підходи для ефективного викладання. Параметри ефективності: виступи на наукових заходах, публікації в збірниках;

узаємодія з колегами в межах міждисциплінарних семінарів; розроблення нових методичних рекомендацій, навчальних посібників.

У сучасних умовах важливо зберігати традиційні методи навчання, активно впроваджувати інноваційні підходи, що відповідають вимогам цифрової ери та сприяють розвитку креативності учнів. Оновлення методичних підходів і інтеграція сучасних технологій дозволяє значно підвищити ефективність освітнього процесу.

1. Інтерактивні методи навчання. Одним із найважливіших напрямів розвитку є використання інтерактивних методів, які заохочують учнів до активної участі в навчальному процесі. Серед таких методів можна відзначити рольові ігри, дискусії, навчальні проекти, мозкові штурми, що дозволяють значно покращити комунікативні й аналітичні навички учнів. Важливі аспекти: інтерактивні уроки з використанням відео, презентацій, онлайн-завдань; рольові ігри для розвитку мовної компетенції та критичного мислення; проведення практичних занять, проєктів, які включають використання реальних даних і практичних завдань.

2. Інтеграція інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Упровадження ІКТ в освітній процес дає можливість педагогам розширити межі традиційного уроку та зробити навчання більш динамічним, цікавим і доступним. Використання інтерактивних дошок, онлайн-платформ, освітніх програм і додатків дає змогу адаптувати освітній процес до індивідуальних потреб здобувачів освіти. Елементи впровадження: використання онлайн-ресурсів для створення навчальних матеріалів; організація дистанційного навчання, інтеграція онлайн-платформ для тестування й перевірки знань; створення віртуальних класів для організації групових проєктів і роботи з різними типами учнів.

3. Проєктне навчання. Проєктне навчання сприяє розвитку творчих здібностей здобувачів освіти, дозволяючи їм застосовувати теоретичні знання на практиці. Педагоги повинні активно впроваджувати методику проєктного навчання, що забезпечує високий рівень мотивації учнів до самостійної роботи та вдосконалення навичок роботи в команді. Основні принципи: розроблення проєктів, які можуть включати дослідження з літератури або мови; робота з текстами, створення презентацій, дослідження соціальних аспектів літературних творів; спільна діяльність учнів на основі отриманих знань для створення кінцевого результату.

Не менш важливим напрямом удосконалення компетентності вчителів є створення сприятливого середовища для професійного розвитку. Це включає вдосконалення організаційних і культурних аспектів освітнього процесу, розвитку внутрішньої мотивації до самовдосконалення, а також налагодження системи підтримки та наставництва. Важливо створити

систему колективної роботи, яка б сприяла обміну досвідом і кращими практиками. Тренінги для вчителів, наукові гуртки, зустрічі й консультації повинні стимулювати професійну підтримку і активну співпрацю вчителів. Використовуються такі напрями роботи: формування педагогічних колективів за напрямами роботи (мова, література, методика); упровадження практики наставництва й обміну досвідом; спільні методичні наради, конференції. Мотивація до професійного вдосконалення й майстерності повинна бути не тільки з боку держави або адміністрації, але й від самих педагогів. Це можна досягти через систему заохочень, підвищення кваліфікації, участь у професійних конкурсах та інших заходах. Підходи до мотивації включають створення умов для кар'єрного росту педагогів; визнання професійних досягнень через нагороди, сертифікати; мотиваційні програми для молодих педагогів.

Структуруємо вищенаведений матеріал у таблиці 2.

Таблиця 2

Напрями вдосконалення навчально- й науково-методичної компетентності вчителів української мови і літератури ЗЗСО

Напрями вдосконалення навчально- й науково-методичної компетентності	Деталі й заходи	Показники ефективності
Розвиток професійної підготовки через підвищення кваліфікації	1. Професійні курси та семінари: курси з новітніх методик, дистанційного навчання, ІКТ.	Підвищення кваліфікації педагогів через сертифікати та дипломи. Збільшення рівня знань і навичок педагогів.
	2. Участь у науково-методичних заходах: конференціях, семінарах, обміні досвідом.	Активна участь у наукових заходах, публікації у збірниках. Розроблення методичних рекомендацій та навчальних посібників.
Використання інноваційних методів і технологій навчання	1. Інтерактивні методи навчання: рольові ігри, дискусії, проєктне навчання.	Покращення комунікативних та аналітичних навичок учнів. Активізація участі здобувачів освіти в навчально-пізнавальній діяльності.
	2. Інтеграція ІКТ в навчання: використання онлайн-платформ, відео, інтерактивних дошок.	Підвищення зацікавленості здобувачів освіти в навчанні. Позитивні відгуки учнів і батьків щодо використання технологій.
	3. Проєктне навчання: розроблення проєктів, дослідження літературних тем, створення презентацій.	Збільшення кількості проєктів та презентацій здобувачів освіти. Поглиблення знань учнів через практичну діяльність.

Напрями вдосконалення навчально- й науково- методичної компетентності	Деталі й заходи	Показники ефективності
Створення сприятливого середовища для розвитку педагогічної майстерності	1. Розвиток командної роботи серед педагогів: колективна робота, обмін досвідом, наукові гуртки.	Створення активних педагогічних колективів. Обмін досвідом і методами викладання між вчителями.
	2. Мотивація до професійного розвитку: стимулювання до самовдосконалення через нагороди, сертифікати.	Збільшення числа педагогів, які беруть участь у підвищенні кваліфікації. Активізація саморозвитку педагогів.

Удосконалення навчально- й науково-методичної компетентності вчителів української мови і літератури є ключовим аспектом підвищення якості освіти в Україні. Систематичне підвищення кваліфікації, впровадження інноваційних методів та використання сучасних технологій в освітньому процесі допомагають покращити якість викладання, підвищити зацікавленість учнів у предметах, зокрема української мови та літератури. Важливим є також створення сприятливих умов для формування професійної майстерності вчителів, що включає організацію командної роботи, наставництва й мотивації до постійного самовдосконалення. Тож удосконалення навчально- й науково-методичної компетентності вчителів є важливою умовою підвищення якості освіти, що відповідає сучасним вимогам і стандартам. Для забезпечення високого рівня навчання здобувачів освіти необхідно постійно оновлювати й удосконалювати педагогічні методики, зокрема через систематичне підвищення кваліфікації педагогів; участь у професійних курсах, семінарах, науково-методичних заходах дозволяє забезпечити педагогам доступ до новітніх знань і методів викладання, а також сприяє розвитку їхніх навчально- й науково-методичної компетентностей. Це створює умови для впровадження сучасних педагогічних практик і технологій, що значно підвищує ефективність освітнього процесу.

Безперечно, інноваційні методи навчання – інтерактивні технології, використання ІКТ та проєктне навчання – є невід'ємною частиною сучасної освітньої практики. Вони дозволяють значно активізувати освітній процес, зробити його більш динамічним, цікавим і адаптованим до потреб учнів. Упровадження цих методів сприяє розвитку критичного мислення, творчих і комунікативних навичок здобувачів освіти, що є ключовими для їхнього майбутнього професійного вибору й розвитку.

Висновки. Підсумовуючи, можна стверджувати, що комплексний підхід до удосконалення навчально- й науково-методичної компетентності

вчителів української мови і літератури є необхідною умовою формування професійної майстерності педагогів, які здатні забезпечити ефективне навчання й виховання учнів. Упровадження інноваційних методів, використання ІКТ та постійне вдосконалення фахових навичок дозволяють учителям залишатися на передовій освіти, робити освітній процес більш цікавим і результативним. Створення сприятливого середовища для професійного розвитку й майстерності педагогів через підтримку командної роботи, наставництва й мотивації до самовдосконалення є важливим елементом розвитку навчально- й науково-методичної компетентності. Узаємодія між педагогами, обмін досвідом і науковими ідеями дозволяє підвищити професіоналізм вчителів, забезпечити успішну реалізацію інноваційних підходів у навчанні.

Мотивація вчителів до постійного професійного розвитку та майстерності є ключовим чинником, що забезпечує їхні успіхи в фаховій діяльності. Педагоги, які мають чітке уявлення про важливість самовдосконалення, більш активно використовують новітні методики й технології навчання, що впливає на якість освіти загалом.

Література:

1. Дубровський Р.О., Комінярська І.М. Маркери професійної компетентності вчителя української мови та літератури. *Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім.Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2022. № 14. С. 99–108.
2. Коваленко Л.В. Розвиток професійної компетентності вчителя української мови та літератури в системі післядипломної освіти: метод. посіб. Суми: Ніко, 2017. 116 с.
3. Методичний путівник Нової української школи: мовно-літературна освітня галузь: збірник науково-практичних матеріалів /Т. Байдаченко, С. Гарна, О. Головіна, Т. Попова, І. Ціко, І. Шингоф, В. Щербатюк та ін. ; за заг. ред. І. Ціка. Краматорськ : Відділ інформаційно-видавничої діяльності, 2021. 215 с.
4. Сидоренко В. Науково-методична діяльність учителя української мови та літератури. *Школа*. 2012. № 7(79). С. 15–17.
5. Толочко С.В. Формування методичної компетентності викладачів спеціальних дисциплін вищих аграрних навчальних закладів : дис.. канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2012. 309 с.
6. Толочко С. В. Теоретичні й методичні засади формування науково-методичної компетентності викладачів у системі післядипломної педагогічної освіти : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2019. 574 с.
7. Толочко С. В. Викладач-інноватор як організатор учіннєвої діяльності в умовах студентоцентрованого навчання. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2020. № 189. С. 79–84.
8. Толочко С.В. Компетентність педагогів: порівняльна характеристика сучасного світового й вітчизняного досвіду. 2018. *Педагогічні науки*. Вип. LXXXII. Т. 1. С. 186–194.
9. Універсальні навички ХХІ століття: педагогічні акценти професійної підготовки і вищої освіти: монографія / Н. М. Авшенюк, Г. В. Товканець та колектив авторів / За заг. ред. Н. М. Авшенюк, Г. В. Товканець. Мукачево: Редакційно-видавничий центр МДУ, 2022. 221 с.

References:

1. Dubrovskiy, R.O., Kominiarska, I.M. (2022). Markery profesiinoi kompetentnosti vchytelia ukrainskoi movy ta literatury [Markers of professional competence of the teacher of Ukrainian language and literature]. *Naukovyi visnyk Kremenetskoï oblasnoï humanitarno-pedahohichnoi akademii im. Tarasa Shevchenka. Pedahohichni nauky*, 14, 99–108.
2. Kovalenko, L.V. (2017). Rozvytok profesiinoi kompetentnosti vchytelia ukrainskoi movy ta literatury v systemi pisliadyplomnoi osvity [Development of Professional Competence of the Teacher of Ukrainian Language and Literature in the System of Postgraduate Education]: metod. posib. Sumy: Niko.
3. Metodychnyi putivnyk Novoi ukrainskoi shkoly: movno-literaturna osvitalia haluz: zbirnyk naukovopraktychnykh materialiv (2021) [Methodological Guide of the New Ukrainian School: Language and Literature Education] /T. Baidachenko, S. Harna, O. Holovina, T. Popova, I. Tsiko, I. Shynhof, V. Shcherbatiuk ta in. ; za zah. red. I. Tsika. Kramatorsk : Viddil informatsiino-vydavnychoi diialnosti.
4. Sydorenko, V. (2012). Naukovo-metodychna diialnist uchytelia ukrainskoi movy ta literatury [Scientific and Methodological Activity of a Teacher of Ukrainian Language and Literature]. *Shkola*, 7(79), 15–17.
5. Tolochko, S. V. (2012). Formuvannia metodychnoi kompetentnosti vykladachiv spetsialnykh dystsyplin vyshchykh ahrarnykh navchalnykh zakladiv [Formation of methodological competence of teachers of special disciplines of higher agricultural educational institutions] : dys.. kand. ped. nauk: 13.00.02. Kyiv.
6. Tolochko, S. V. (2019). Teoretychni y metodychni zasady formuvannia naukovometodychnoi kompetentnosti vykladachiv u systemi pisliadyplomnoi pedahohichnoi osvity [Theoretical and Methodological Bases of Formation of Scientific and Methodological Competence of Teachers in the System of Postgraduate Pedagogical Education] : dys. ... d-ra ped. nauk : 13.00.04. Kyiv.
7. Tolochko, S. V. (2020). Vykladach-innovator yak orhanizator uchinnievoi diialnosti v umovakh studentotsentrovanoho navchannia [Teacher-innovator as an organizer of learning activities in student-centered learning]. *Naukovi zapysky. Seriya: Pedahohichni nauky*, 189, 79–84.
8. Tolochko, S.V. (2018). Kompetentnist pedahohiv: porivnialna kharakterystyka suchasnoho svitovoho y vitchyznianoho dosvidu [Competence of Teachers: Comparative Characteristics of Modern World and Domestic Experience]. *Pedahohichni nauky*, 1 (LXXXII), 186–194.
9. Universalni navychky KhKhI stolittia: pedahohichni aktsenty profesiinoi pidhotovky i vyshchoi osvity (2022). [Universal skills of the XXI century: pedagogical emphasis of vocational training and higher education]: monohrafiia / N. M. Avsheniuk, H. V. Tovkanets ta kolektyv avtoriv / Za zah. red. N. M. Avsheniuk, H. V. Tovkanets. Mukachevo: Redaktsiino-vydavnychiy tsentr MDU.